

Standplaats Tunesië

Luisteren naar de avondklok

In januari 2011 komt in Tunesië een einde aan 23 jaar presidentschap van Zine El Abidine Ben Ali. Met zijn vlucht naar Saudi-Arabië is de Jasmijnrevolutie een feit. In het Nederlandse nieuws is de hoofdlijn van de ontwikkelingen goed te volgen. Gerrit Knoth doet verslag van de gebeurtenissen in Tunis: de revolutie gezien door een geografische bril.

Ik sta in het donker in de tuin en luister naar de avondklok. Het is woensdag 12 januari 2011. Acht uur en ik hoor helemaal niets. Heel bijzonder in een stad met bijna twee miljoen inwoners. Na enige tijd hoor ik één auto. Aan het geluid te horen rijdt hij langzaam heen en weer door de straten van onze wijk. Zou het een patrouillewagen van de veiligheidstroepen zijn? En als die door 'onze' Rue Kazakhstan rijdt, mag ik dan in de tuin staan of overtreed ik daarmee de avondklok?

Ik hoor het me nog zeggen, een half jaar

geleden: we gaan naar Tunesië. Weliswaar een dictatuur, maar een verlichte. Het meest stabiele land van Noord-Afrika. De kranten laten zien wat dat betekent. Het binnenlandse nieuws wordt gedomineerd door de activiteiten van de president. Elke dag lanceert 'le President Ben Ali, le Chef de l'Etat' nieuwe plannen, spreekt hij de VN toe, neemt initiatieven en ga zo maar door. De Chef de l'Etat heeft besloten, verordonneerd, opdracht gegeven om, et cetera et cetera.

Intussen horen we andere geluiden.

Berichten over wijdverbreide corruptie, over de hoge werkloosheid, vooral onder jonge hoogopgeleiden (30% van de bevolking is tussen 15 en 29 jaar). De almaar stijgende voedselprijzen zijn echt een probleem. Grote ontevredenheid, al hoor je nooit directe kritiek op Ben Ali. We zien ook de grote sociale ongelijkheid in Tunis. Onze werkster verdient omgerekend 15 euro per dag en is daarmee de grootverdiener in het huishouden, want haar man, arbeider in een fabriek, vangt slechts 125 euro per maand. Dat betekent voor haar couscous of pasta met een beetje groente, eens in de maand een stukje vlees, af en toe wat vis. In de Hedi Noura, de grote winkelstraat op een minuut lopen van hier, zijn de bouwvakkers net niet in lompen gehuld. Een paar meter verderop, in La Phalène, zitten goedgeklede jongeren met hun laptops achter een espresso. Hamburger met twee koffie: 7 Dinar, bijna het dagloon van een landarbeider.

Kerst 2010. Onze eerste echte trip buiten de regio Tunis, naar het zuiden van het land. In Douz, aan de rand van de woestijn, zijn we toch wel geschokt door het grote verschil in welvaart tussen de regio Tunis en het zuiden van het land. Hier zie je echte, lelijke armoede. Wij zitten in een *Zone Touristique*, drinken flessenwater terwijl de bevolking het met vies brak water moet doen. Van Ali, onze gids, horen we dat er al een paar dagen onlusten zijn in Sidi Bouzid. De lont in het kruidvat was de jonge, afgestudeerde en werkloze Mohamed Boazizi die een illegale groenten- en fruitkraam had. Nadat zijn handel een aantal malen in beslag was genomen en hij ook nog in zijn gezicht was geslagen door een vrouwelijke ambtenaar, heeft hij zichzelf in brand gestoken. Ali, onze gids, is bitter. Hij is net afgestudeerd in Tunis aan een lerarenopleiding. Volgens hem is het land door en door corrupt en wordt het zuiden ernstig achtergesteld. We vinden een paar kleine woestijnroosjes in een mooie uitblazingsvlakte. Wat een geluk!

Terug in Tunis horen we dat de Chef op de televisie is geweest en heeft aangekondigd dat er een megawerkgelegenheidsplan komt, maar dat er ook hard opgetreden zal worden tegen 'terroristen'. In de kranten lezen we niets over de rellen en demonstraties. Wel gaan bijna alle berichten ineens over banenplannen, ontwikkelingsprojecten in het zuiden en staan er paginagrote personeelsadvertenties in van semi-overheidsinstellingen.

Woensdag 12 januari. De ambassade is vroeger dichtgegaan en we moeten direct essentiële boodschappen gaan doen, hamsteren dus. Op straat veel verkeer. De beide grote Monoprix in de buurt zijn al gesloten. Bij kleine supermarktjes en kiosken is het een chaos. Het normaal gesproken al behoorlijk anarchistische weggedrag van Tunesische automobilisten loopt nu echt uit de hand. Auto's staan midden op straat geparkeerd en er wordt vooral veel drinkwater ingeladen. De supermarktjes puilen uit van de mensen. Wij hebben eigenlijk alleen water nodig, dus ik sta behoorlijk voor joker in de rij met één pak spaghetti en een pakje boter, terwijl voor en achter mij mensen met kilo's couscous en liters gesteriliseerde melk staan. We krijgen van de ambassade het advies thuis te blijven. Die avond de avondklok en de doodse stilte.

Oudere mannen met hun mobieltje aan het oor: veiligheidsmensen in burger of gewoon bezorgde vaders?

Donderdagochtend 13 januari, gaan we naar de Monoprix. Daar is het een chaos. Brood, zout, rijst en toiletpapier zijn al uitverkocht (jammer, want we zitten toch een beetje krap met dat laatste). Met alweer drinkwater, pasta en papieren zakdoekjes vechten we ons weer naar buiten. 's Middags gaan we even naar de Hedi Noura om een kop koffie te drinken en de stemming te peilen. Om de 500 meter staat een jeep met gewapende militairen in de straat. Daar tegenover groepen jongeren die koffiedrinken, roken, praten en naar de militairen kijken. Daar omheen oudere mannen die voortdurend aan het telefoneren zijn. Veiligheidsmensen in burger of gewoon bezorgde huisvaders? De sfeer is broeierig, alsof er iets gaat gebeuren.

Donderdagavond belt de Plv-CdP (de plaatsvervangend ambassadeur) met de mededeling dat Den Haag toestemming heeft gegeven voor vrijwillige repatriëring.

Wij gaan niet op het aanbod in. Ook zullen vrijdag twee BZ-ambtenaren arriveren om de ambassade te ondersteunen en een eventuele evacuatie van het ambassadepersoneel voor te bereiden. Even later belt de HBV (hoofd bedrijfsvoering) dat we de telefoon 'op de lader' moeten houden. Het lijkt wel crisis. Rond half negen 's avonds horen we ondanks de avondklok lawaai op straat. We gaan de tuin in en zien eerst jongeren, maar later ook hele gezinnen naar de Hedi Noura rennen waar een lawaai is alsof FC Tunis een wedstrijd heeft gewonnen. Op hetzelfde moment horen we op het nieuws dat Ben Ali de voedselprijzen heeft verlaagd, beloofd heeft in 2014 af te treden en dat er meer politieke vrijheid zal komen.

Ook wij besluiten het uitgaansverbod te negeren (achteraf blijkt het dan al opgeheven) en steken het braakliggende terrein over richting de Hedi Noura. Daar treffen we toeterende auto's, blij roepende mensen en op de plek waar de veiligheidstroepen staan een grote groep jongeren. Alsof er een overwinning wordt gevierd.

Vrijdag 14 januari. De ambassade is gesloten. Voor vandaag is in Tunis een algemene staking aangekondigd. Alle cafés zijn open en de terrassen zitten vol. Er wordt voluit over

Checkpoint bij café La Phalène in de Hedi Noura (14 januari).

de politieke situatie gediscussieerd. Op het terras nemen we de kranten door; alles is weer koek en ei: 'Je vous ai compris' koppen alledrie de kranten. De Chef buigt dus deemoedig het hoofd en belooft beterschap. Eén krant schrijft zelfs dat ook het volk Ben Ali begrepen heeft en dat nu alles weer goed komt. Wat is de Chef toch een grootmoedig leider! Achter de koffie speculeren we over het vervolg. Zou de brand geblust zijn of zetten de Tunesiërs nu door?

16.30 uur. Net hoorden we lawaai. Snel naar de Hedi Nouira. Alle cafés zijn nu dicht en mensen groeperen zich. De rustige sfeer van vanochtend is verdwenen. Even later beginnen mensen te rennen en komt er een groep van enkele tientallen jongeren aanzetten met stenen en stokken. De Amen-bank moet het ontgelden. De militairen grijpen niet in en blijven op afstand. Tijd om naar huis te gaan. We komen net weer binnen als de telefoon gaat; of we onze koffers alvast willen pakken. Repatriëring is nog niet verplicht maar we moeten klaar staan. Buiten komt weer lawaai van de Hedi Nouira.

's Avonds knijpen we hem voor het eerst een beetje. Eerst bellen Pieter en Olga uit Gammarth ons op met de melding dat er in hun buurt huizen worden geplunderd en in brand gestoken, daarna belt de ambassade dat we naar Nederland mogen vertrekken als we willen. Buiten klinken schoten. Tot een

Voor het eerst hoor ik een Tunesiër een politieke mening geven

uur of tien horen we regelmatig geweervuur, gejoel en geschreeuw en spreekkoren. Buiten ruiken we een brandlucht. Voortdurend cirkelt een helikopter laag over onze wijk.

Zaterdagmorgen 15 januari, op de Hedi Nouira. De winkels, kiosken en cafés zijn dicht. Op straat liggen overal stenen, maar echt vernielingen zien we niet. Ben Ali is inmiddels het land uit, hij heeft eindelijk het volk goed begrepen. We rijden door Ariana, een voorstad van Tunis waar vrijdagochtend geplunderd zou zijn. We zien lange rijen mensen voor de *boulangeries* staan en verder overal veel militairen. Langs de straat staan mannen met de handen in de lucht terwijl ze gefouilleerd worden. We stoppen even bij een geplunderde en uitgebrande supermarkt. 's Avonds horen we van Pieter dat de grote *hypermarché* van Géant en de Bricorama zijn geplunderd en uitgebrand. Pieter, liefhebber van bouwmarkten, verzucht dat hij ook wel even gratis had willen winkelen bij de Bricorama.

's Middags checken we even of de groentestral aan het eind van onze straat nog open is. Daar aangekomen zien we militairen die een groep jongeren wegsturen. Buurtbewoners applaudisseren. Enkele momenten later horen we vlakbij een aantal salvo's. Snel terug naar huis, dit is geen vuurwerk, hieraan kun je dood gaan. Vanuit huis horen we af en toe schieten op de Hedi Nouira.

Een crisis brengt ook mensen samen. Vanmiddag voor het eerst met de buurman gesproken, die tot nu toe alleen wat stug knikte als ik hem groette. We praten over de gebeurtenissen. Voor het eerst hoor ik een Tunesiër een politieke mening geven! We staan met zijn tweeën tegen de tuinmuur, er is verder niemand, maar toch spreekt hij ineens zachtjes en kijkt een beetje schichtig om zich heen. Als welgestelde Tunesiër stoort hij zich niet aan de voedselprijzen, maar wel aan de corruptie: 'Als je niet tot de kring van Ben Ali behoort, tel je niet mee in dit land.' Ook de vrijheid van meningsuiting komt aan bod: 'Weet u, meneer, je kunt hier voor één verkeerd woordje in de gevangenis terecht komen. Mijn vrouw is rechter, zij weet het.' Hij vertelt me dat er grootschalige plunderingen verwacht worden, er wordt een buurtwacht opgericht. Even later zie ik de buurman stenen op de weg leggen. Ik bedenk dat het misschien niet verstandig is om als Nederlander ook de barricade te bemannen, maar

Op een basisschool is te lezen: 'Bevrijde kinderen'.
Voor Gerrit Knoth de slogan van de revolutie.

dat ik vanavond (hoe Hollands) wel voor koffie met iets erbij kan zorgen. Maar de ambassadeur belt en we moeten meteen naar het Sheraton, voor onze veiligheid. Als we wegrijden zien we een aantal burens bezig met het bouwen van een barricade. Ik zwaai besmuikt...

Wij zien onderweg op bijna elke straathoek provisorische, bijna symbolische barricades: een rijtje stenen dwars over de straat, wat plantenbakken, takkenbossen en een enkele afgezaagde lantarenpaal. Daarachter jonge mannen en grijze huisvaders met witte armbanden, gewapend met stokken en golfclubs. Een duidelijk signaal naar de plunderaars; wij, burgers van Tunis, beschermen onze familie en bezittingen. De nacht is onrustig; spreekkoren, geschreeuw, geweersalvo's, helikopters die laag overvliegen. Vanaf het balkon van kamer 247 kan ik ons stuk van de Hedi Noura zien liggen in de verte.

Zondagochtend 16 januari is alles rustig. We rijden naar huis over vrijwel verlaten hoofdwegen. In de wijk laveren we om de barricades heen. Het huis staat er nog. Ik spreek een buurman die de hele nacht gewaakt heeft. Er is, zegt hij, niets gebeurd, ze hebben het niet gedurfd. 'Maakt u zich geen zorgen monsieur Gérard, wij bewaken uw huis alsof het van ons is!'

Zondagavond weer in het Sheraton. Die nacht wordt er zwaar gevochten tussen het leger en aanhangers van Ben Ali, voornamelijk politie en veiligheidstroepen. Ik slaap er finaal doorheen maar zie 's ochtends een rode gloed uit de richting van Carthage, en over de hele stad hangt een mist alsof er vuurwerk is afgeschoten.

Pieter belt en vertelt dat er bij hem ook buurtwachten en barricades zijn. Hij en Olga wonen op stand; daar is na een buurtvergadering besloten huispersoneel voor wat extra Dinars de barricades te laten bemannen.

Dinsdag 18 januari. 'Ik voel me herboren.' Dat zijn de woorden van Imen, de Tunesische medewerkster van mijn vrouw Homa, vanochtend. Imen heeft in Ariana, een voorstad van Tunis, een aantal heel angstige nachten gehad met haar gezin. Maar ze voelt zich goed en vindt het jammer dat in de media de mooie verhalen ontbreken. Terwijl in haar buurt de mannen de confrontatie met plunderaars aangingen, hebben zij en haar moe-

FOTO: HOMA ASHTARI

der 's nachts voor de hele buurt gekookt. In Sousse zou een bakker al drie dagen gratis brood uitdelen. Solidariteit, verbroedering en optimisme alom. Ik merk zelf ook dat ik voor het eerst verbondenheid voel met de Tunesiërs. In het hotel en op de Hedi Noura blijf gezichten en geanimeerd pratende groepjes op de terrassen. Je wordt als buitenlander opvallend vaak begroet; ze leken zo stug die Tunesiërs. Of waren ze gewoon bang om met buitenlanders te praten? In het Sheraton spreken we met twee medewerksters. Beiden hebben tranen in de ogen staan als ze vertellen hoe vaak ze in verlegenheid werden gebracht door gasten die vroegen wat ze van Ben Ali en zijn regime vonden. Nu pas durven ze antwoord te geven!

De bedrijfsleider van La Phalène is niet blij met de nieuwe regering maar wel tevreden, er moet voorlopig rust komen in het land, dat is goed voor de economie. De echte democratie komt later wel. Hij zit duidelijk met het omzetverlies van de afgelopen dagen in zijn maag. De meeste bezoekers kijken naar het live verslag op *Aljazeera* van de demonstratie tegen de nieuwe regering. Er wordt hard opgetreden tegen de demonstranten. Recht onder de televisie in het café zitten twee modieuze geklede meisjes non-stop te praten, zonder enige aandacht voor de historische beelden die boven hun hoofd getoond worden; girls will always be girls...

'Maakt u zich geen zorgen monsieur Gérard, wij bewaken uw huis alsof het van ons is'

Dinsdag 25 januari. Terwijl in het centrum dagelijks gedemonstreerd wordt tegen de nieuwe regering herneemt het dagelijks leven zijn gang. Maar de sfeer op straat is veranderd. Mensen groeten, lachen, praten over politiek. Imen: 'Is het je nooit opgevallen dat wij Tunesiërs zo nors en gestresst waren?' 'Ja,' zeg ik, 'maar ik dacht altijd: zo zijn de Tunesiërs nu eenmaal.' 'Nooit gedacht dat dat kwam door 23 jaar Ben Ali?' 'Nee, sorry, nooit aan gedacht.' In de kiosk waar ik een krant koop komt een oude man binnen die op spottende wijze 'Ben Ali! Ben Ali!' scandeert. Grote hilariteit! 'Welkom in Tunesië met zijn kogels!', lacht de kioskhouder. De oude man blijft er bijna in en slaat me op de schouders. Mohamed, onze tuinman, is er trots op dat de Tunesiërs hun dictator het land uit hebben gegooid. 'We zijn nu een democratie', zegt hij trots, 'en wij kunnen nu over politiek praten, mon frère Gérard.' Hij klaagt over de hoge voedselprijzen. Als ik Sonia, de werkster, om haar mening vraag haalt zij haar schouders op, maakt een gebaar van geld en wijst naar haar maag. Eerst eten, democratie is van later zorg.

De Tunesiërs hebben nog een lange weg te gaan. Ik hoop echt voor ze dat Le Quatorze Janvier, de dag dat Ben Ali het land ontvluchtte, hun nieuwe nationale feestdag wordt. •

Gerrit Knoth was 25 jaar aardrijkskundedocent in het voortgezet onderwijs. Hij is getrouwd met Homa Ashtari, door het voormalige Nederlandse ministerie van LNV (nu ELI) voor vier jaar uitgezonden naar Tunesië als Nederlands landbouwattaché voor de Maghreb (Algerije, Marokko, Tunesië en Libië). Sinds 1 augustus 2010 woonachtig in Tunis.

Een uitgebreide versie van dit ooggetuigenverslag vindt u op www.geografie.nl